

Kalevala ja Geser Stalinin Neuvostoliitossa

Nationalismi on ollut ongelma Venäjän ja Neuvostoliiton monikansalliselle valtiolle 1800-luvulta lähtien. Kuten monet tutkimukset ovat osoittaneet, bolševikit yrittivät vaientaa tämän räjähdysalttiin liikkeen kitkemällä sitä sekä painostamalla osallistumaan sosialistisen valtion rakentamiseen (ks. Martin 2002 ja Smith 2013). Toisen maailmansodan jälkeiset sisällissodat niin rajojen sisä- kuin ulkopuolella saivat valtion turvautumaan säälimättömiin painostustoiimiin, joilla kommunistinen puolue vakiinnutti valta-asemansa koko liittovaltion alueella ja joiden avulla Itä-Euroopan satelliittivaltiot ”neuvostoliittolaistettiin” (ks. Rieber 2003). Painostus piti sisällään kansallisuusaatteiden säätelyyn ja yhdenmukaistamiseen tähtääviä toimia, joihin kuului Stalin-kultin lisäksi myös kansallisten symbolien ja kulttuurien esiinmarssi (Brandenberger 2002; Behrends 2004; Babiracki 2015).

Takehiro Okabe

Tarkastelen tässä artikkelissa sitä, miten neuvostoeliitti pyrki hallitsemaan monikansallisia ja pitkää valtiorajasta aiheutuvia konflikteja.¹ Käytän esimerkkitapauksena kahta kansalliseeposta, *Kalevalaa* ja *Geseria*. Toisen maailmansodan jälkeen Stalin keskittyi diplomaattiaan ja turvallisuuspolitiikkaan ja jätti alaisilleen talous- ja kulttuurikysymykset, vaikka hän oli vastuussa suurimmista kulttuurikampanjoista

ja päätöksistä (Khlevniuk & Gorlizki 2004; Herrala 2012). Sekä vallanpitäjät Moskovassa että kansalliset eliitit tulkitsivat Stalinin ja Moskovan aikeita ja kilpailivat keskenään saavuttaakseen henkilökohtaiset, institutionaaliset ja kansalliset pyrkimyksensä. Tässä mielessä kansalliset symbolit ja tarinat olivat eliitin neuvottelujen kohteena (Ismailov 2003; Yekelchik 2004; Lehman 2012). Kansalliseepokset olivat erityisen hankala aihe monikansallisen ja monikielisen alkuperänsä vuoksi. Juuri siksi niistä tuli kiistan aihe Neuvostoliiton sisäisten kansallisuuksien välille, mutta myös Neuvostoliiton ja sen naapurivaltioiden välille. Kansalliseeposten keskeisyydestä huolimatta vain harvat historialliset tutkimukset ovat pureutuneet niiden merkitykseen Stalinin hallinnon myöhäiskaudella siten, että ne olisivat tarkastelleet niitä kommunistisen keskushallinnon tai paikallisten

puolueorganisaatioiden toistuvan painostuksen kohteena (Benningsen 1975). On kuitenkin liian yksinkertaista katsoa ainoastaan kampanjoihin liittyneitä painostustoimia, sillä eepoksista saattoi myös tulla voimakkaita kansallisia symboleja, joita hyödynnettiin propagandassa sekä Neuvostoliiton sisällä että sen ulkopuolella. *Kalevalan* ja *Geserin* avulla voidaan ymmärtää Neuvostoliiton monikansallisia konflikteja ja sitä, miten näitä konflikteja yritettiin lieventää. Molemmat eepokset edustivat yhtä kansaa, jolla oli kaksi etnistä nimitystä (karjalais-suomalainen ja burjaatti-mongolialainen), jotka olivat vuorovaikutuksessa naapurivaltioiden (ja niiden ekspansiivisten ideologioiden) kanssa ja jotka joutuivat valtatyhjiöön Japanin ja kolmannen valtakunnan murentuessa. Empiiriseen aineistoon nojaten tutkimukseni pyrkii osoittamaan sen, miten Moskovan ja periferian neuvostoeliitit lähestyivät näitä kahta kansalliseeposta. Käsitelteni artikkelissani erityisesti niitä ongelmia, joita eepokset aiheuttivat Neuvostoliiton sisällä ja toisaalta Neuvostoliiton ja sen naapurivaltioiden välillä.

Neuvosto-Karjala, Burjatia ja niiden kansalliseepokset

Karjala ja Burjatia olivat suursuomalaisuuden ja pan-mongolialaisuuden keskuksia 1800-luvun lopulta alkaen. (Neuvosto-) Karjala muodosti taistelutantereen Suur-Suomesta haaveilevien suomalaisten nationalistien ja Neuvosto-Karjalan punaisten, sosialistisesta Suomesta haaveilevien suomalaisten välille. Suur-Suomi-aate tähtäsi Suomeen liitettäväksi myös Venäjän Karjalan ja Inkerinmaan sekä muut Neuvostoliitossa asuvat kielitieteelliset ja kulttuuriset sukulaiskansat. Samalla tavoin Kiinan vuoden 1911 vallankumouksen jälkeen burjaattiälymystö osallistui aktiivisesti pan-mongolialaisuusaatteeseen, joka tähtäsi mongolikansan yhdistämiseen yhdeksi Venäjästä, Japanista ja Kiinasta itsenäiseksi Mongolian valtioksi (Bugat 2004, 21). Mongolikansojen oletettiin jakavan samat uskonnolliset ja kielelliset piirteet sekä historiallisen

muistin Tšingis-Kaanin valtakunnasta. Vaikka molemmat näistä nationalistisista projekteista kariutuivat 1920-luvun alkupuolella, Moskova joutui neuvottelemaan näiden perifeeristen ja paikallisten eliittien kanssa. Osana Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikkaa tammikuussa 1923 perustettiin Burjaatti-Mongolien autonominen tasavalta ja saman vuoden kesäkuussa Karjalan autonominen tasavalta. Nimitys ”Burjaatti-Mongolien” kuvasti pyrkimystä levittää sosialistista vallankumousta itään ja voittaa puolelleen burjaattieliitti, joka edelleen tavoitteli pan-mongolialaista unelmaa (Montgomery 2005, 192–209). Burjaattinationalistit niin Neuvostoliitossa kuin sen ulkopuolella osallistuivatkin aktiivisesti sekä Kommunistisen internationaalin (*Komintern*) että Mongolian kansantasavallan rakentamiseen. Erityisesti Mongolian kansantasavallassa burjaattiälymystön vaikutus oli suuri, mikä näkyy esimerkiksi Mongoliaan perustetun tiedeakatemian syntyhistoriassa (Tanaka 2009, 144–162; Kaplonski 2014, 58). Neuvosto-Karjalassa punaiset suomalaiset olivat puolueen ja hallinnon johtoasemissa, vaikka autonomisen kansantasavallan nimestä puuttuikin suomalaisuus. Punaiset suunnittelivat vievänsä sosialistisen vallankumouksen Neuvosto-Karjalasta Suomeen ja perustavansa ”punaisen” Suur-Suomen; karjalaisten taas tulisi oppia suomea liittyäkseen tulevaan punaiseen Suomeen (Kangaspuro 2000, 132–169). 1920-luvun puolivälistä 1930-luvun alkupuolelle saakka Moskova tuki avoimesti molempien autonomisten tasavaltojen johtoa niin suomen kuin mongolian kirjakielen aseman edistämisessä, vaikka yritykset ”vapauttaa” Mongolian sisäosat ja Suomi tyrehtyivät jo 1920-luvun lopulla.

Natsi-Saksan ja keisarillisen Japanin nousu saivat kuitenkin Moskovan jatkamaan tätä politiikkaa raja-alueillaan. Neuvostojohdo korosti kansallisuuskysymystä yli luokkakysymyksen, mikä tarkoitti sitä, että venäläiset ja venäjän kieli nousivat Neuvostoliiton identiteettipolitiikan keskiöön. Poliitiikan muutoksen rinnalle nousivat vielä reuna-alueiden diasporaryhmiin kohdistetut vakoojakampanjat ja vainot. Bur-

jatian kirjakieli siirtyi latinalaisiin kirjaimiin vuonna 1937, mutta kirjaimisto vaihdettiin uudestaan kyrillisiksi vuonna 1939. Lisäksi noin 40 prosenttia Burjaatti-Mongolien autonomisesta tasavallasta luovutettiin naapurialueille Irkutskille ja Tšitalle vuonna 1937, mikä tarkoitti alueen asukasmäärän huomattavaa pienenemistä (Montgomery 2005, 269–271). Samalla suuri osa etnisesti burjatialaista eliittiä joutui Stalinin vainojen kohteeksi ja heitä syytettiin pan-mongolialaisuudesta sekä Neuvosto-Burjatiassa että Mongolian kansantasavallassa. Poliittiset vainot kohdistuivat samalla tavoin myös suomalaisiin ja karjalaisiin. Suomen kielestä tuli käytännössä kielletty ja karjalan kirjakieli siirrettiin kyrilliseen kirjaimistoon vuonna 1937 (Kangaspuro 2000, 333–343).

Yksi eroavaisuus neuvostovalan suhtautumisessa näihin kahteen kansallismieliseen hankkeeseen oli se, että Karjalan autonomisesta neuvostotasavallasta tuli Karjalais-suomalainen neuvostotasavalta vuonna 1940. Stalin johdatteli aktiivisesti talvisodan aikana Suur-Suomi-ideologiaa ja tarjosi suurta osaa Neuvosto-Karjalan alueesta Otto-Ville Kuusisen ”demokraattiselle Suomelle” edistäen satojen vuosien ajan elänyttä haavetta suomalaisten ja karjalaisten yhdistämisestä. Sodan tappiutilanteesta huolimatta neuvostovalta tuki Karjalan autonomista tasavaltaa nimeten sen uudestaan ”karjalais-suomalaiseksi” ja palautti arvon joukolle pidätettyjä ja karkotettuja suomalaisia sekä elvytti suomen kielen aseman. Jatkosodan aikana Suomi valloitti Neuvosto-Karjalan alueen, mutta Stalin päätti, ettei aio siirtää väestöä alueelta pois säilyttäen näin tasavallan koskemattomana 1944 (Hyytiä 1999, 94–98).

Sen sijaan Stalin varoi lietsomasta pan-mongolialaisuuden aatetta idässä. Vaikka tappio Halhin-Golissa vuonna 1939 oli karvas isku Japanin Kwantungin armeijalle, keisarikunta pyrki pönkittämään pan-mongolialaisuutta perustamalla Mantšukuon protektoraatin, joka edisti sen imperialistista ajatusta viiden kansakunnan yhteenliittymästä (Kiina, Mongolia, Japani, Mantšuria ja Korea). Mongolian sisäosiin

perustettiin samassa tarkoituksessa Mengjiang vuonna 1939, jonka tarkoituksena oli toimia autonomisen Mongolian nukkehallituksena ja taata mongolialaisten tuki Japanille. (Ks. Nakami 2003, 101–103.) Pan-mongolialaisuuden aatteen kannattajien suurin tilaisuus koitti elokuussa 1945, kun Neuvostoliitto ja Mongolian kansantasavalta julistivat sodan Japania vastaan. Marsalkka Horloogijn Tšoibalsan, kansantasavallan johtaja, vetosi pan-mongolialaisuuteen ”joka vapauttaa maan keskiosan veljet ja yhdistää heidät historialliseen isänmaahan” (Bugat 2004, 29). Vaikka Japanin antauduttua Stalin ei koskaan antanut kansantasavallan johtajien jatkaa tätä unelmointia, sisämaassa mongolialaiset kansallisuusaatteen kannattajat alkoivat pyrkiä aktiivisesti maan yhdistämiseen.

Kalevala oli keskeisessä osassa pan-suomalaisessa liikkeessä. Kansalliseepoksen kokosi suomalainen älymystön edustaja, Elias Lönnrot, vuonna 1835 (ensimmäinen editio, vanha *Kalevala*) ja 1849 (lopullinen editio, uusi *Kalevala*), ja siitä tuli Suomen kansallinen symboli. Sekä suomalaiset kansallismieliset että kommunistit pyrkivät omimaan eepoksen itselleen painottaen vuorotellen joko runojen suomalaista tai neuvostokarjalaista alkuperää (Wilson 1976). Suomalaisperäiset punaiset hävitettiin Neuvosto-Karjalasta Stalinin vainojen pyörteissä, mutta *Kalevala* itse asiassa jäi jäljelle ”karjalaisen kansan eepoksena”. Karjalais-suomalaisen neuvostotasavallan perustamisen myötä Kalevalasta tuli ”karjalais-suomalaisen kansan eepos”. Suomalaiset kuitenkin levittivät *Kalevalaa* Neuvostoliitossa olevien suomalaisten keskuuteen Neuvosto-Karjalan miehityksen aikana 1941–1944, mikä mutkisti keskusteluja *Kalevalasta* Neuvostoliitossa sodan aikana ja sen jälkeen.

Geseristä tuli burjaatti-mongolien kansalliseepos myöhemmin. Sen kokosivat heinäkuussa 1940 monien burjaattien kansallistarujen joukosta johtava neuvostoliittolainen Mongolian tutkija Nikolai Poppe sekä burjaattiälymystön edustajat. 6. toukokuuta 1941 Neuvostoliiton johto hyväksyi suunnitelman *Geserin* 600-vuo-

tisjuhlallisuuksien järjestämisestä marraskuussa 1942. Juhlallisuudet kuitenkin lykkäytyivät sodan puhjettua Neuvostoliiton ja Saksan välille (Bazarov 1989, 70–71). *Geserin* suhde pan-mongolialaisuuteen oli paljon vähemmän ilmeinen kuin *Kalevalan* suhde Suur-Suomeen. Siitä huolimatta tälläkin eepoksella oli annettavansa kansallisuusliikkeeseen, sillä Tšingis-kaanin valtakauden taru esiintyi sen kerronnassa vahvasti, samoin kuin buddhalaiset vaikutteet Tiibetistä.

Näitä kahta kansalliseeposta yhdistää se, että niiden pohjana olevien kansantarujen versiot ulottuvat Neuvosto-Karjalan ja Burjatian – jopa Neuvostoliiton – rajojen ulkopuolelle. *Kalevalan* taruston versiot ovat levinneet läpi koko Suomen lounaisrannikon, Viron, Inkerinmaan ja Pohjois-Karjalan. Samalla tavoin versioita *Geserin* tarinasta löytyy Burjatian lisäksi myös Mongoliasta ja Tiibetistä. Tämä maantieteellinen levinneisyys on aiheuttanut sen, että runojen alkulähdettä ja syntyapaikkaa on ollut vaikea määrittää, mikä puolestaan aiheutti ristiriitoja.

Kansalliseepokset sodanjälkeisessä Neuvostoliitossa

Japanin ja Saksan hävittyä toisessa maailmansodassa Stalinille tuli mahdollisuus täyttää voimatyhjiöt lännessä, etelässä ja idässä. Stalin salli Mongolian kansantasavallan levittää pan-mongolialaisuuden aatetta sisämaan vapauttamiseksi, manipuloi kansallisuusaatetta Armeniassa, Georgiassa ja Azerbaidžanissa painostaakseen Turkkiä ja Irania sekä perusti länteen kommunistihallintoja. Vaikka puna-armeija ei koskaan miehittänyt Suomea, Stalin säilytti Karjalais-suomalaisen tasavallan käyttääkseen sitä Suomea vastaan aina tarvittaessa.

Samalla tämä Stalinin opportunistinen geopolitiittinen peli aiheutti kilpailua valtion ja liittohallinnon tasoilla. Kiinan johto, nationalistinen tai kommunistinen, pyrki liittämään mongolit Kiinaan, ja Mongolian kansantasavallan johto sekä jotkut alueen nationalisteista toivoivat koko sisä-Mongolian liittyvän yhtenäiseen Mongolivaltioon (Yang 2013, 7–58). Etelässä Armenia

ja Georgia vaativat alueita Azerbaidžanilta, ja Azerbaidžanin johto puolestaan kritisoi erityisesti Armenian johtoa näistä aluevaateista (Lehman 2013, 64–75). Moskova oli jo käynnistänyt mittavat karkotus- ja vainokampanjat kontrolloidakseen läntistä raja-alueita. Se karkotti erityisesti pieniä kansoja, joiden väitettiin avustaneen natsivalloittajia. Lisäksi vuodesta 1944 alkaen Moskova oli rajoittanut pienten kansallisuuksien nationalismiaatetta. Hyvä esimerkki tästä on tataarien kansalliseepos *Edigu*, joka julistettiin ”kansanvastaiseksi ja Venäjä-vastaiseksi kaani-eepokseksi” kommunistisen keskuspuolueen toimesta lokakuussa 1944 (”Idgeevo pobolshche” 1997). Moskovan vallanpitäjät kuitenkin sallivat suurempien neuvostotasavaltojen harjoittaa kansallisuusaatetta välittömästi sotaa seuraavina vuosina.

Käänte tapahtui vuosina 1947–1948, jolloin länsivastainen (myöhemmin antisemiittinen) kampanja sai tuulta siipiensä alle ja neuvostotasavaltojen keskuudessa hyökkäykset kansallisuuksien välistä kanssakäymistä kohtaan kiihtyivät asteittain. Rajaseuduilla vallitseva kylmän sodan vastakkainasettelu aiheutti sen, että Kremlistä tuli valppaampi ulkomailta tulevan vaikutuksen suhteen. Sama koski neuvostokansallisuuksien välisiä konflikteja. Neuvostoliiton johtoa huolestutti erityisesti pan-turkkilainen aate. Tämä siitä syystä, että USA oli julistanut sitoumuksensa Turkkiin, mutta myös siksi, että Moskova ei kyennyt kontrolloimaan tilannetta Sinkiangissa. Neuvostovastainen kazakki ja muslimisoturi Osman Batyr oli käynyt tuhansien kazakkitaistelijoiden kanssa kamppailua Altain alueella Sinkiangin pohjoisosassa vuodesta 1945 lähtien vapauttaakseen alueen turkinsukuiset kansat asettuen näin törmäyskurssille Mongolian kansantasavallan ja Neuvostoliiton kanssa (Terayama 2015, 555).

Moskova yritti siis saada turkinkieliset kansat tiukkaan kontrolliinsa. Tammikuussa 1949 *Pravda* tuomitsi johtavan leningradilaisen kielitieteilijän Viktor Žirmunskin laatiman tutkimuksen uzbekkien kansalliseepoksista (*Pravda* 11.1.1949). Vuodesta 1951 lähtien paikalliset

puoluejärjestöt suorittivat sarjan kampanjoita Keski-Aasian turkkilaisia eepoksia vastaan, kuten Azerbaidžanin *Dede-Korkutia* tai Turkmenistanin *Korkut-Ataa*, joissa ilmeni turkkilaisia lingvistisiä ja kansatieteellisiä piirteitä. Lisäksi Azerbaidžan ja Turkmenistan olivat jo kauan käyneet kiistaa molempien kansalliseeposten pohjana olevan tarun alkuperästä. Lopulta vuonna 1952 Kirgiisian puoluejohto tuomitsi kansalliseeposta, *Manasia* puolustavat tahot porvarillisesta nationalismista ja pan-turkkilaisuudesta. Lisäksi *Manasin* väitettiin häiritsevän Neuvostoliiton ja Kiinan välisiä suhteita, sillä yksi kohta tarinassa kertoo Manasin hyökkäyksestä kiinalaisia vastaan (Benningsten 1975, 468–472). Tällä tavoin puolue-eliitit Moskovassa ja neuvostotasavalloissa kontrolloivat niitä kansalliseepoksia, jotka saattaisivat aiheuttaa vastakkainasetteluja neuvostotasavaltojen välille tai suhteessa naapurimaihin.

Kaikkia kansalliseepoksia ei silti kritisoitu. Suositut venäläisen ja armenialaisen kansalliseepoksen sankarit Ilja Muromets ja Sassoonin David olivat edelleen Neuvostoliiton kansallissankareita. Viimeksi mainittu pelasti armenialaiset arabialaisilta valloittajilta 900-luvulla. Eepos vietti 1000-vuotisjuhliansa vuonna 1939. *Sassoonin David* liitettiin siihen neuvostonnarratiiviin, jossa korostettiin venäläisten ja armenialaisten yhteyksien lisäksi myös Armenian ja Azerbaidžanin suhteita sodan jälkeen, ja selvennettiin vihollisen löytyvän etelästä, tässä tapauksessa Turkista ja USAsta (LG 31.3.1948). *Sassoonin David* oli hyvin suosittu myös ulkomailla olevan armenialaisen diasporan keskuudessa. Neuvostoliitto oli houkutelut diasporan edustajia palaamaan takaisin kotiin sodan loppuvaiheesta lähtien. (Lehman 2013, 76–79.) Armenian kansalliseepoksella oli siten keskeinen asema sopuisien naapurussuhteiden korostamisessa neuvostotasavaltojen välillä, armenialaisen nationalismin tukemisessa ja selkeän viholliskuvan luomisessa. Menestyksekkäiden kansalliseeposten tulikin seurata tätä mallia.

Kalevalan satavuotisjuhlallisuudet 1949

Kalevalan satavuotisjuhlien järjestäjät saattoivat käyttää eeposta symbolina lievittämään jännitettä Neuvostoliiton luoteisosassa. Ensinnäkin juhlallisuudet painottivat *Kalevalaa* rauhaarakastavan ja työteliään kansan eepoksena, mikä mukaili Neuvostoliiton rauhankampanjaa vuodelta 1948 (Johnston 2011, 141–165). Tämä poikkesi selkeästi tavasta, jolla suomalaiset nationalistit oikeuttivat Neuvosto-Karjalan valloittamisen vetoamalla *Kalevalan* sankareihin, esimerkiksi Väinämöiseen, sotureina ja viikinkeinä. *Kalevalan* kokosi Elias Lönnrot, suomalaisen porvarillisen kansallisaatteen symboli. Neuvostoliiton Kalevala-juhla teki parhaansa kuvatakseen hänet köyhistä oloista nousseena miehenä, joka oppi säkeet Venäjän Karjalassa kansan parissa runonlaulajilta. (Okabe forthcoming.)

Eepoksen kansanläheistä alkuperää oli syytä korostaa, jotta vältyttiin ideologisen kampanjan kritiikiltä, mutta myös neuvostotasavaltojen välisen ystävyyden toteuttamiseksi. Allekirjoitettuaan Suomen ja Neuvostoliiton välisen sopimuksen vuonna 1948 Stalin ilmoitti että Neuvostoliitto ja venäläiset sekä Suomi ja suomalaiset olivat nyt ystäviä, sillä

▼ Neuvostokansoille jokaisella valtiolla, oli se suuri tai pieni, on erityinen, vain sille valtiolle kuuluva laadullinen erityisyys ja erityisluonne. Tämä erityisyys on se lisä, jonka jokainen valtio tuo maailmankulttuurin yhteiseen aarreaittaan. (...) Niinpä Neuvostoliiton kansa uskoo, että Suomi, vaikka se onkin pieni, on Neuvostoliiton kanssa samanarvoinen tässä sopimuksessa (Bolshevik 1948, 7, 1–2).

Sopimus rauhoitti Stalinin huolen luoteisen raja-alueen turvallisuudesta. Moskova ei enää halunnut antaa aktiivista tukea Suomen kommunistiselle puolueelle, joka pyrki edelleen saamaan aikaan vallankumouksen maassa (Rentola 1998, 50–56.) Suomen ja Neuvostoliiton välillä vallitsevat rauhalliset suhteet vaikuttivat

valtiollisen tason lisäksi myös suomensukuisiin kansoihin Neuvostoliiton sisällä. Sodan jälkeen miltei kaikki balttilais-suomalaiset kansat olivat Neuvostoliiton hallitsemia. Niinpä *Kalevalan* satavuotisjuhla oli myös tilaisuus edistää suomensukuisten kansojen harmoniaa. Juhlallisuuksien akateeminen osuus järjestettiin Petroskoissa helmikuussa 1949 ja sinne kutsuttiin puhujia Virosta. Juhlallisuuksia mainostettiin Karjalais-suomalaisessa neuvostotasavallassa ja vähemmässä määrin myös Virossa. Viron kansalliseepos *Kalevipoeg* sisälsi muutenkin paljon samoja sankareita ja teemoja kuin *Kalevala* (Okabe forthcoming). Neuvostoliiton sisäisten balttilais-suomalaisten kansojen yhtenäisyys oli Moskovan tiukasti kontrolloimaa, mutta juhlallisuuksissa unelma sai elää.

Kalevala-juhliin Petroskoissa kutsuttiin vieraita jokaisesta neuvostotasavallasta, jotka kaikki toivottivat karjalais-suomalaiset kansat ja heidän symbolinsa tervetulleiksi suureen neuvostoperheeseen ”kansojen ystävyysnimissä”. Muun muassa armenialaisen kirjailijan Amayak Sirasin juhlapuheessa asia ilmaistiin seuraavasti:

▼▼ Me, Sassooinin Davidin jälkeläiset, matkasimme kuusi päivää ja kuusi yötä Äänisjärven rannalle onnittelemaan Väinämöisen jälkeläisiä. (Aplodeja) (...) Meidän kulttuurimme yhteiset vuosipäivät todistavat siitä, että työtätekevät kansat idässä ja lännessä jakavat saman pyrkimyksen. Kalevala on osa maailmankulttuurin aarreaittaa. Väinämöinen on armenialaiselle kansalle yhtä läheinen kuin rakastettu Sassooinin David. (Sirasin puhe juhlallisuuksien akateemisessa osuudessa 25. helmikuuta 1949.)

Kalevala-juhlallisuudet olivat hyödyllinen propagandaväline myös Suomelle. Kuten yllä mainitsin, Stalin tunnusti olevansa Suomen ystävä, mutta ei koskaan unohtanut mainita, että Neuvostoliiton ja Suomen välinen ystävyys tulisi myös olemaan pitkä prosessi (Bolshevik 1948, 7, 1–2). Häntä huolestutti myös neuvostomyönteisen älymystön niukkuus Suomessa. Erotellakseen viholliset ja ystävät Suomessa

Kalevala-juhlien järjestelykomitean puheenjohtaja Otto-Ville Kuusinen ohjeisti akateemisen osuuden juhlapuhujia tuomitsemaan suomalaiset taantumukselliset tahot, jotka vastustivat Neuvostoliiton ja Suomen välistä ystävyyttä ja korostivat *Kalevalan* suomalaista alkuperää sekä antamaan moraalisen tukensa ”Neuvostoliiton ystäville” Suomessa. Juhlallisuuksien avauspuheenvuorossaan Kuusinen totesi: ”Me emme voi jättää huomiotta ystäviemme ponnistuksia Suomen ideologisessa etulinjassa” (Kuusinen 1950, 3). Kuusista myötäillen ja kilpaillen Suomen valtiojohton järjestämän virallisen juhlan kanssa Suomen vasemmistolaiset järjestivät oman juhhlansa Helsingissä vedoten ystävyteen Neuvostoliiton ja sen suomensukuisten kansojen kanssa (Wilson 2008, 236–239). Neuvostoliitto saattoi ottaa pienen riskin liian innokkaassa propagandatyössään suomalaisia ”taantumuksellisia” vastaan, sillä Suomen virallinen linja pyrki olemaan tiukan neutraali ja tasapainotteli näin diplomaattisesti läntisen ja itäisen blokin välissä.

Vaikka Kuusisella ei ollut käytännössä valtaa harjoittaa jokapäiväistä politiikkaa Karjalais-suomalaisessa kansantasavallassa eikä hän edes asunut Petroskoissa, hän oli silti alueen suomalaisuuden symboli, jolla oli pääsy neuvostohierarkian ylimpiin kerroksiin. Hän sai juhlallisuuksille Neuvostoliiton kirjailijaliiton tuen, vaikka hän luopuikin suunnitelmasta perustaa koko liiton kattava vastaava juhlakomitea, minkälainen oli ollut eräiden muiden eeposten ja tasavaltojen kansallisrunoilijoiden kuten ”Ševtšenkon, Rustavelin ja Firdousin” juhlallisuuksissa (Kirill Tšistovin kirje Josif Sykiäiselle 18.2.1948). Kuusinen pystyi myös vakuuttamaan karjalais-suomalaisen puoluejohton, Neuvostoliiton tiedeakatemian ja politbyroon agitaatio- ja propagandaosaston, jotka kaikki lähettivät juhlallisuuksia puoltavan kirjeensä puoluejohtaja Malenkoville tammikuussa 1949 (Orgbyroon kokouspöytäkirja 8.1.1949). Kuusinen saneli *Kalevalan* tulkinnan suuntaviivat ja juhlallisuuksien ideologiset painotukset, mikä hämmensi suomalaisia vasemmistolaisia ja johti siihen, että neuvostoliittolainen *Kalevala*-tutkimus sai

valta-aseman aina Neuvostoliiton hajoamiseen saakka (Okabe forthcoming). Kuusisen onnistui kuitenkin puolustaa akateemisen osuuden puhujia, mukaan lukien edellä mainittua Žirmunskia, puolueen kritiikiltä (Tšistov 1994, 38).

Karjalais-suomalaista kansaa ei koskaan pidetty kansakuntana Neuvostoliitossa, sillä se oli vähemmistö verrattuna sodan jälkeen alati kasvavaan slaavilaisten kansojen joukkoon Karjalassa. Samoin tasavalta oli keinotekoisesti luotu kansantasavalta, jota Stalin ei kuitenkaan lakkauttanut vuonna 1944. Niinpä neuvostoliitolaisten tuli ylistää sitä yhtenä kuudestatoista neuvostotasavallasta.

Geser-kiista 1948–1949

Toisin kuin menestyneen *Kalevala*-juhlinnan tapauksessa, Burjaatti-Mongolian puoluejohto ehdotti Moskovalle *Geserin* 600-vuotisjuhlien peruuttamista vuonna 1948. Näiden kahden tapausten vertailu osoittaa sen, kuinka myöhäisen stalinismin ajan monikansallinen valtio toimi.

Ensinnäkin paikallinen poliittinen ja älymystöeliitti ei kyennyt määrittelemään *Geseriä* rauhanomaiseksi ja neuvostoliittolaista alkuperää olevaksi kansaneepokseksi. Keskustelun mittaan ilmeni mielipiteitä, joiden mukaan *Geser* oli kertomus Tšingis-Kaanista ja feodaalivaltiosta. Jopa Stalinin jälkeisessä Mongoliassa Tšingis-Kaanin juhlistaminen oli vaikeaa (Boldbaatar 1999). Toiset olivat sitä mieltä, että *Geser* oli vain lainaa mongolialaisista tai tiibetiläisistä kansantaruisista, joten sillä ei ollut burjaattien kanssa mitään tekemistä. Muistelmissaan Poppe mainitsee, että *Geser* on ”pohjimmiltaan tiibetiläinen” (Poppe 1983, 108). Paikallisessa puoluekokouksessa toukokuun lopulla 1948 eräs asian puolestapuhuja siteerasi Stalinin huomiota Suomen ja Neuvostoliiton välisen sopimuksen allekirjoituksen jälkeen ja korosti, miten tärkeää olisi julkaista venäläinen käännös *Geseristä*, mikä oli yksi juhlallisuuksien tärkeistä päämääristä:

¶¶ Äskettäin pidetyssä tapaamisessa suomalaisen delegaation kanssa toveri Stalin totesi, että jokaisella

kansalla on oma erityislaatunsa, jonka se tarjoaa maailmankulttuurien aarreaittaan. Neuvosto-Burjatia-Mongolian taide on astunut suuren askeleen eteenpäin. Siksi saimme ajatuksen myös kansamme sankarieepoksen esittämisestä. Me voimme ja meidän täytyy löytää sankaritarumme. Kansallamme on rikas tarusto. Kysymys siitä, voidaanko eepos julkaista, on hyvin perusteltu. (Pikakirjoituksella laadittu muistio Burjatia-Mongolian alueellisen komitean tapaamisesta 20.5.1948).

Puhuja ei kuitenkaan kyennyt vakuuttamaan Burjatia-Mongolian ensimmäistä sihteeriä A. V. Kudrjajtsevia, joka piti *Geseriä* kansanvastaisena.

Toiseksi *Geser* saattoi *Kalevalan* tavoin vaikuttaa naapurimaihin, mutta Moskova pyrki torjumaan nämä vaikutukset, jotka saattoivat tuottaa yllätyksiä Mongolian kansantasavallassa, Sinkiangissa tai Kiinassa. Sodan jälkeen pan-mongolialaisuusaatetta hyödynsivät Japanin kanssa yhteistyössä Sisä-Mongoliassa toimineet nationalistit, jotka syöksyivät Mongolian kansantasavaltaan Japanin antautumisen jälkeen, sekä Kiinan kommunistipuolue, joka näki sisäisessä Mongoliassa etnisen mongolialaisalueen ja koki myös muun osan Mongoliaa olevan kiinalaisten aluetta. Kiinan kommunistinen puolue lähetti etniseltä taustaltaan mongolialaisen puolueen jäsenen Ulanhun, sisämaahan joko karkottamaan tai rekrytoimaan mongolialaiset kansallismieliset ja perustamaan alueelle Sisä-Mongolian autonomisen hallituksen. Ulanhu ylisti Tšingis-Kaania saadakseen nationalistien suosion (Yan 2013, 37–43). Moskova yritti saada hallintaansa sekä Mongolian kansantasavallan että Tuvan, pienen mongolialaisen Neuvostoliittoon kuuluvan satelliittialueen, ja kieltäytyi Kiinan kansallisen puolueen ja myöhemmin Mao Tse-Tungin vaatimuksesta liittää Ulko-Mongolia Kiinaan (Luzjanin 2000, 206–219). Lisäksi Sinkiangissa Batyrin hyökkäys Mongolian kansantasavaltaan vuonna 1947 toi hyökkäyksen torjumiseksi mukanaan Mongolian ilmavoimien pommitukset Sinkiangin ja kansantasavallan rajalla sijaitsevaan kaupunkiin Beidashaniin

(Terayama 2015, 563).

Tässä tilanteessa ei ollut itsestään selvää, ketkä olivat vihollisia ja millaisia jälkiseurauksia *Geserin* juhlinnalla olisi Mongolialle ja Kiinalle. Vaikka pan-mongolialaisuutta ei keskusteluissa avoimesti mainittukaan, osallistujat ymmärsivät sen aiheuttamat haasteet, sillä *Geserin* versioita levitettiin laajasti Mongoliassa ja Tiibetissä. Poppen tavoin myös Burjatia-Mongolian alueellisen komitean sihteeri Bujanto Sanžiev oli yksi *Geser*-juhlallisuuksien aktiivisista tukijoista 1940 lähtien, mutta joutui puolustautumaan vaatimalla juhlien peruuttamista sen jälkeen kun Kudrjavtsev oli vuonna 1947 hyökännyt häntä vastaan (Bazarov 1989). Hänen puoluetovereidensa ja Moskovan mielestä Sanžiev oli oikeuttanut aikaisemman tukensa ja myöhemmän vetäytymisensä korostamalla juhlallisuuksiin sisältyvää riskiä: ”Kirjoitin jo 1940 aluekomitean nimissä, että *Geserin* juhliminen ei ole sopivaa ja tällainen juhla olisi mahdollinen vain siinä tapauksessa, että puoluejohdon poliittisesta näkökulmasta se olisi hyväksyttävää toteuttaa yhteistyössä Mongolian kansantasavallan kanssa” (Sanžievin raportti Moskovaan 21.10.1948).

Loppujen lopuksi *Geser*-juhlalta puuttui ove-la, Kuusisen kaltainen järjestäjä. Juhlaan liittyvät vastakkainasettelut kytkettyivät alueellisen puoluejärjestön valtataisteluun, erityisesti Kudrjavtsevin ja Sanžievin välillä. Kudrjavtsev oli vuodesta 1943 lähtien aluekomitean ensimmäinen sihteeri ja Sanžiev puolestaan agitaatiosta ja propagandasta vastaava sihteeri sekä Historian, kielitieteen ja kirjallisuuden instituutin entinen vararehtori. (Bazarov 1989.) Jo syyskuussa 1946 Burjatia-Mongolian alueellisen komitean 24. täysistunnossa kritisoitiin Sanžieviä ja hänen kannattajiaan porvarillisesta nationalismista. Lisäksi Poppe, joka oli juhlallisuuksien toinen alullepanija, ”pakeni” Saksaan vuonna 1942, kun *Wehrmacht* valloitti Karatšain alueen, jolla hän työskenteli, ja muutti sodan jälkeen Yhdysvaltoihin, mikä oli ratkaiseva seikka juhlallisuuksien perumisessa (RGASPI, f. 17, op. 132, d. 80, 1. 21). Kudrjavtsev ja hänen tukijansa tuomitsivat jyrkästi pan-mongolialaisuuden juhlan kannatta-

jat. Karjalais-suomalaisessa kansantasavallassa puolestaan Gennadi Kuprjanov, Neuvosto-Karjalan puolueorganisaation ensimmäinen sihteeri vuodesta 1938, aloitti kampanjansa kosmopoliittisuutta ja porvarillista nationalismia vastaan vasta *Kalevala*-juhlien jälkeen, sillä Kuusinen esti tasavallan propagandakoneistoa kritisoimasta Kalevalan juhlaseminaarin osanottajia.

25. helmikuuta 1949, Kalevala-juhlallisuuksien avajaispäivänä, kommunistisen puolueen keskuskomitean propaganda- ja agitaatio-osasto antoi vihdoon ja viimein raportin tutkimuksistaan Malenkoville ja totesi, ettei ollut mitään syytä järjestää *Geserille* juhlallisuuksia (RGASPI, f. 17, op. 133, d. 292, 1. 21-22). Ministerineuvosto peruutti lopulta päätöksensä juhlien järjestämisestä. Moskova varoi kuitenkin ottamasta lopullista askelta kansaneepoksen tuomitsemiseksi. Kuten Bazarov huomautti, keskustelu teoksen luonteesta jatkui juhlallisuuksien peruunnuttua-kin. Keskuskomitean talous- ja historiatieteiden sekä korkeakoulutuksen osasto jopa kannusti Burjatia-Mongolian Historian, kielitieteen ja kirjallisuuden instituuttia pitämään tieteellisen seminaarin moskvalaisten ja leningradilaisten tutkijoiden kanssa vuonna 1952 selvittääkseen oliko *Geser* todellakin kansanvastainen (RGASPI, f. 17, op. 133, d. 291, 1. 12, raportti Malenkoville). Samalla tavoin kuin puuttuessaan Ukrainan historiankirjoitukseen sodan jälkeen, Moskovan johtoportaat eivät ottaneet selkeää kantaa *Geserin* kohtaloon (Yekelchyk 2004, 54–107).

Kalevalan ja Geserin samankaltaisuudet

Stalinin ajan vaikeina myöhäisvuosina kansalliseepoksen juhlistaminen oli mahdollista rajoite- tuissa oloissa. Onnistunut juhla olisi vahvistanut rauhaa Neuvostoliiton kansojen ja valtioiden välillä ja toiminut harmoniaa edistävänä symbolina alueella. Stalinin valtakauden loppuaikojen vainot olivat kovia ja monet ihmiset menettivät asemansa ja työnsä. Moskova antoi kuitenkin paikallisille eliiteille tilaa toimia ja tilaisuuden

salliessa niillä oli jopa mahdollisuus vedota pan-nationalismiin toteuttaakseen rauhanomaisia toimia peittäen menneet ja mahdolliset konfliktinaiheet alleen.

Stalinin ajan monikansallinen valtio toisin sanoen tukeutui myös muihin keinoihin kuin väkivaltaisiin, kuten karkotukset ja vaino, todellisten tai kuviteltujen konfliktien ratkomisessa. Aina kun oli mahdollista, puolue toi esiin tasapainoisia näkymiä neuvostoyhteiskunnasta ja kansallisia unelmia neuvostotasavalloista, jotka kytkeytyivät tiiviisti toisiinsa ”kansojen ystävyuden” ideologian kautta. Lisäksi Neuvostoliiton valtaapitävät halusivat pitää kansalliseepokset omassa hallinnassaan, aina valmiina käyttöön nationalismin kahlitsemiseksi silloin, kun sitä tarvittiin. Tämä heijastui osuvasti Stalinin huomautuksissa Suomen ja Mongolian kommunistisen puolueen johdolle. 1950-luvun alussa Stalin totesi Kuusiselle, joka oli tuolloin

edelleen Karjalais-suomalaisen korkeimman neuvoston puheenjohtaja: ”Teidän pitäisi muuttaa Moskovaan ja keskittyä suomalaisten toveerien auttamiseen. Jos todella haluatte Suomen presidentiksi” (Sykiäinen 2000, 172). Samalla tavoin Stalin neuvoi mongolijohtaja Horlogiin Tšoibalsania vuonna 1949: ”Kaikki mongolialaiset pitäisi yhdistää saman johtajan alaisuuteen. Ainoa koko Mongolian hallitsija on marsalkka Tšoibalsan” (Bugat 2004, 30). Stalin tuskin oli tietoinen *Kalevalaa* ja *Geseriä* käsitteistä keskusteluista. Tšoibalsan onnistui kuitenkin säilyttämään itsenäisen Mongolian kansantasavallan. Burjaattiällymystö puolusti *Geseriä*, josta tuli vahva symboli pan-mongolialaisuuden uudesta noususta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Kuusinen puolestaan vakiinnutti *Kalevalan* aseman Neuvosto-Karjalassa.

Englannista suomentanut Hanna Ruutu.

Viitteet

1. Kiitän Suomen Kulttuurirahastoa ja Japan Student Services Organizationia heidän tuestaan. Kiitän Hanna Ruutua artikkelini suomennoksesta.

Lähteet

Arkistolähteet

- Järjestelykomitean pöytäkirja, 8. tammikuuta 1949. Rossijski Gosudarstvennyi Arhiv Sotsialno-Političeskoj Istorii (RGASPI), f. 17, op. 118, d. 280, l. 74.
- Pikakirjoitusmuistio Burjatia-Mongolian aluekomitean tapaamisesta 20. toukokuuta 1948. RGASPI, f. 17, op. 132, d. 80, l. 70.
- Sanzievin raportti Moskovaan 21. lokakuuta 1948. RGASPI, f. 17, op. 132, d. 80, l. 6.

Tšistovin kirje Josif Sykiäiselle, Karjalais-suomalaisen kansantasavallan kommunistisen puolueen sihteerialle. Natsionalnyi Arhiv Respubliki Karelii (NARK), f. r-1394, op. 6, d. 242/1211, l. 93ob.

Amayas Sirasin puhe Kalevala-juhlassa 25. helmikuuta. Nautšnyi Arhiv Karelskogo Nautšnogo Tsentra RAN (NA KNTs RAN), f. 1, op. 4, d. 115, l. 82–84. Tieteellisen seminaarin pikakirjoitusmuistio.

Painetut lähteet

- Atwood, Christopher P. (1999), Sino-Soviet Diplomacy and the Second Partitions of Mongolia, 1945–1946. – *Mongolia in the Twentieth Century: Landlocked Cosmopolitan*. Eds. Stephen Kotkin and Bruce A. Elleman. New York: M. E. Sharpe. 137–161.
- Babiracki, Patryk (2015), *Soviet Soft Power in Poland: Culture and the Making of Stalin's New Empire, 1943–1957*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Bazarov, Boris (1989), Sudba Gesera. – *Baikal 5*, 70–78.
- Behrends, Jan C. (2004), *Die erfundene Freundschaft: Propaganda für die Sowjetunion in Polen und in der DDR*. Köln: Böhlau.
- Bennigsen, Alexandre (1975), The Crisis of the Turkic National Epics, 1951–1952: Local Nationalism or Internationalism? – *Canadian Slavonic Papers* xvii: 2–3, 463–474.
- Boldbaatar, J. (1999), The Eight-hundredth Anniversary of Chinggis Khan: The Revival and Suppression of Mongolian National Consciousness. – *Mongolia in the Twentieth Century: Landlocked Cosmopolitan*. Eds. Stephen Kotkin and Bruce A. Elleman. New York: M. E. Sharpe. 237–246.
- Brandenberger, David (2002), *National Bolshevism: Stalinist Mass Culture and the Formation of Modern Russian National Identity, 1931–1956*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bugat, Altangerel L. (2004), *Greater Mongolia without Pan-Mongolism?: Mongolia, Buryatia, and the Prospect for Cross-Border Integration*. Ulaanbaatar.
- Gorlizki, Yoram & Khlevniuk, Oleg (2004), *Cold Peace: Stalin and the Soviet Ruling Circle, 1945–1953*. Oxford: Oxford University Press.
- Haiying, Yang (2013), *Chugoku to Mongol no hazamade: Ulanhu no minoranakatta minzokuziketsu no yume (Kiinan ja Mongolian välissä: Ulanhun tulokseton unelma kansallisesta itseäärittelystä)*. Tokyo: Iwanami Shoten.
- Herrala, Meri E. (2012), *The Struggle for Control of Soviet Music from 1932 to 1948: Socialist Realism vs. Western Formalism*. New York: The Edwin Mellen Press.
- Hyytiä, Osmo (1999), *Karjalais-Suomalainen Neuvostotasavalta, 1940–1956: Kansallinen Tasavalta? Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.*
- “Idgeevo poboishche” TsK VKP(b). Postanovlenije obkoma VKP(b) ot 6. 10. 1944 g. (1997). – *Rodina* 3–4, 116–118.
- Ismailov, Eldar (2003), *Vlast i Narod: poslevojennyi stalinism v Azerbaidzhane 1945–1953*. Baku: Adil’oglyi.
- Johnston, Timothy (2011), *Being Soviet: Identity, Rumour, and Everyday Life under Stalin 1939–1953*. Oxford: Oxford University Press.
- Kangaspuro, Markku (2000), *Neuvosto-Karjalan taistelu itsehallinnosta: Nationalismi ja suomalaiset punaiset Neuvostoliiton vallankäytössä 1920–1939*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kaplonski, Christopher (2014), *The Lama Question: Violence, Sovereignty, and Exception in Early Socialist Mongolia*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Kuusinen, Otto (1950), Doklad. – *Trudy jubileinoi nautšnoi sessii, posviaštšennoi 100-letiju polnogo izdanija “Kalevaly”*. Petrozavodsk: Karelo-Finškoje Gosizdatelstvo, 2–4.
- Lehman, Maïke (2012), *Eine sowjetische Nation: Nationale Sozialismusinterpretationen in Armenien seit 1945*. Frankfurt: Campus Verlag.
- Luzjanin, S. G. (2000), *Rossija-Mongolija-Kитай v pervoi polovine XX v.: političeskije vzaimootnošeniya v 1911–1946 gg.* Moskva: Institut Dalnego Vostoka.
- Martin, Terry (2001), *The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923–1939*. Ithaca: Cornell University Press.
- Montgomery, Robert W. (2005), *Late Tsarist and Early Soviet Nationality and Cultural Policy: The Buryats and Their Language*. New York: The Edwin Mellen Press.
- Nakami, Tatsuo (2003), Mongol Nationalism and Japan. – *Imperial Japan and National Identities in Asia, 1895–1945*. Eds. Li Narangoa and Robert Cribb. London: Routledge Curzon, 90–106.
- Okabe, Takehiro (forthcoming), Negotiating Elias Lönnrot: Shared Soviet-Finnish National Symbol Articulated and Blurred, 1945–1952. – *Nordic Historical Review*.
- Poppe, Nicholas (1983), *Reminiscences*. Ed. by Henry G. Schwarz. Washington: Western Washington University.
- Rentola, Kimmo (1997), *Niin kylmää että polttaa: kommunistit, Kekkonen ja Kreml 1947–1958*. Helsinki: Otava.
- Rentola, Kimmo (2003), Sitkeä välimies O. W. Kuusinen. – *O. W. Kuusinen ja taistelu Stalinin perinnöstä*. Toim. Timo Vihavainen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rieber, Alfred (2003), Civil Wars in the Soviet Union. – *Kritika* 4–1, 129–162.
- Smith, Jeremy (2013), *Red Nations: The Nationalities Experience in and after the USSR*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sykiäinen, Rudolf (2000), *Musta Rudolf: ihmeelliset seikkailuni bolševikkien maassa*. Helsinki: Tammi.

- Tanaka, Katsuhiko (2009), *Nomonhan Senso: Mongol to Manshukoku (Sota Halhin-Golissa: Mongolia ja Mantšukuo)*. Tokyo: Iwanami Shoten.
- Terayama, Kyosuke (2015), *Stalin to Shinkyō 1931–1949 nenn* (Stalin ja Sinkiang, 1931–1949). Tokyo: Syakai Hyoronsha.
- Tšistov, Kiril V. (1994), Zabytyi epizod nautšnoi biografii V. M. Žirmunskogo. – *Živaja Starina* 1, 36–41.
- Wilson, Wiliam A. (1976), *Folklore and Nationalism in Modern Finland*. Bloomington: Indiana University Press.
- Wilson, Wiliam A. (2008), Sata vuotta Kalevalan juhlintaa. – *Kalevalan kulttuurihistoria*. Toim. Ulla Piela, Seppo Knuuttila & Pekka Laaksonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 224–239.
- Yekelchyk, Serchy (2004), *Stalin's Empire of Memory: Russian-Ukrainian Relations in the Soviet Historical Imagination*. Toronto: University of Toronto Press.

Sanomalehdet

Literaturnaja Gazeta (LG)
Pravda

Aikakauslehdet

Bolševik